

Küreselleşme Yerine Küyerelleşme: Sosyolojik Bir Kavramın Değerlendirilmesi

Glocalization as Globalization: Evolution of a Sociological Concept*

Habibul Haque Khondker
Çev. İrem Tükel**

ÖZET

Bu çalışma küreselleşme kavramının evrimini ve değişimini, sosyoloji disiplini ve küreselleşme olgusu arasındaki dolambaçlı ilişkiye vurgu yaparak ele almaktadır. Çalışmada ayrıca, orijinali Japonya'da iş hayatına dair popüler bir strateji olan "küyerelleşme" kavramının tarihçesi ve gelişimi de incelenmektedir. Pittsburgh Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü olan Roland Robertson, Japon toplumunda oldukça değişim gösteren bu kavramı Batı dünyasının sosyal bilim literatürüyle tanıştırmıştır. Bu çalışma, Japonlar'a ait bu kavramın ve sosyolojik tartışmalardaki kullanımının köklerine inecektir. Çalışma ayrıca sosyolojideki temel kavramları, teorileri ve paradigmaları da ele alacaktır. Batı'nın sosyoloji ve sosyal bilimler tartışmalarında Singapur ve Malezya gibi yerel kavramlardan türeyen sosyolojik kavramların uygulanması sorununa da çalışma sırasında değinilecektir.

1. Giriş

Sosyal bilimlerde kavramların orjinal köklerini bulabilmek genellikle problemlidir. Kavramlar, teoriler ve fikirler genellikle kolektif bir çabanın sonucudur. "Küreselleşme" terimini ilk defa kimin kullandığını ortaya çıkarmak oldukça zordur. Küreselleşme başlıklı kitabı bu alanda bir öncü sayılan Malcom Waters'a (1995) göre, Roland Robertson terimi ilk kullananlardan biriydi. Daha sonra Roland Robertson ve Kathleen White, *Küreselleşme: Eleştirel Kavramlar* ismiyle 6 ciltte toplanan ve bu alandaki en önemli makaleleri içeren kitabı yayınlamıştır.

Kavramı ilk kimin ortaya çıkardığına bakılmaksızın küreselleşme bir kavram ve bir slogan olarak, terim olarak 21. yüzyılda diğer tüm terimlerden daha çok kullanılmaktadır. Örneğin, Singapur'da yabancı sermaye akışından itibaren, teknoloji, çalışanlar ya da 'yabancı yetenekler', müzik, sinema, popüler kültür neredeyse her şey küreselleşmeyle birlikte değişmiştir. Küreselleşme, tartışmada kimin hangi tarafta olduğuna bağlı olarak kahramanca ya da sinsi bir süreçten geçmiştir. Bazıları küreselleşmeyi yolunda giderken karşısına çıkan

---

* Bangladeş Sosyoloji E-Dergi, Vol. 1. No. 2. Temmuz, 2004

**Yaşar Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

herşeyi ezen bir tren olarak görmüş, diğerleri ise bu yolda trene binerek ekonomik gelişme ve modernleşme yolculuğuna çıkmıştır.

2. Sosyoloji ve Küreselleşme

Sosyal bilimlerde oldukça popüler bir kavram olan küreselleşmenin aslında kısa bir tarihi vardır. Reymond Williams'ın *Anahtar Kelimeler* (1983) kitabının tekrar baskısında bile, küreselleşmeyle ilgili bir başlık bulunmamaktadır. Harper Collins yayınevinden çıkan *Sosyoloji Sözlüğü*'nde (1991) de "üretimin küreselleşmesi" başlığı bulunmasında rağmen küreselleşmeyle ilgili bir başlık yer almamaktadır. Oxford'un *Sosyoloji Sözlüğü* (1994) ise küreselleşmeyle birlikte küresel teoriye de yer vermektedir. Burada, "küresel teori, küresel bir sistemin ortaya çıkışına değinmektedir. Küresel kültürün çeşitli sosyal ve kültürel gelişmeler sonucu ortaya çıktığı varsayımı kabul edilir..." ifadesi yer almaktadır. Bu kayıt, Martin Albrow ve Elizabeth King (1990) tarafından kaleme alınan *Küreselleşme, Bilgi ve Toplum* kitabına referans olmaktadır. Küreselleşme kavramı bir başlık olarak ilk defa, Uluslararası Sosyoloji Derneği'nin (1986- 1990) dergisi, *Uluslararası Sosyoloji*'de çıkan çeşitli makalelerin toplandığı Albrow ve King'in kitabında (1990) kullanılmıştır. Bazı dergi makaleleri küreselleşmeyi 1980'lerde ve öncesinde makalelerin başlıklarında bir söz kalıbı olarak kullanmıştır (Moore, 1966, Meyer, 1980; Robertson, 1983a, 1983b, 1985). Bazıları küreselleşmenin konusunu ele alan sosyal bilimlerdeki ilk yazıların *Komünist Manifesto*'da (1848) yer aldığını söyleyebilir. Bazıları ise, Mukaddime'nin yazarı İbni-i Haldun'un (1332-1406) bu konuda söz söyleyen ilk isim olduğunu söyleyebilir. Sosyal bir süreç olarak küreselleşmenin eski ve çok daha uzun bir geçmişi vardır. Pek çok yazar, erken küreselleşme sürecini antik çağlardan itibaren din ve kültürü yayma, insanlar, gruplar, topluluklar arasındaki ticari ilişkileri açıklama amacıyla ele almıştır.

Sosyoloji geleneksel olarak toplumu inceleyen bilim olarak tanımlanmıştır. Toplumun sınırları da yerel topluluklardan küresel toplumlara doğru genişledikçe, sosyoloji de küresel toplumun bilimi haline dönüşmüştür. Bu değişim fikirlerin, bilginin ve (sosyal) bilimlerin yaşanan değişimler ve gerçek dünyanın genişlemesinden ne kadar etkilendiğini ortaya koyan bir imgedir.

Sosyoloji genel olarak belirtildiği gibi sosyal yaşamla ilgilidir. Aslında tüm sosyal bilimler sosyal yaşamla ya da onun farklı yansımaları ile ilgilienmektedir. Bu nedenle sosyal bir kavramla sınırlamak zordur. Sosyolojide sosyalin iki anlamı vardır. Sosyal, Wallerstein ya da Marx'ın teorilerinde teknoloji, ekonomi, politika ve kültür ile kuşatılmıştır. Sosyoloji bu temel süreçleri kavramak, özellikle de birbirleriyle olan ilişkiyi açıklamakla ilgilidir.

Ancak, sosyalin, genellikle sosyal sistemle ya da bazılarının deyişiyle toplumsal olanla ilişkilendirilen sınırlı bir anlamı bulunmaktadır. Burada toplum,

sosyal ilişkilerin bir giriş sistemi, bir network ağı olarak görülmektedir. Talcott Parsons'ı (ve ondan önce Durkheim'i) izleyen bir düşünce olarak, bazı sosyal bilimciler sosyolojiyi toplumun *bilimsel* olarak çalışılması olarak kabul etmiştir. Burada vurguyu bilimsele yapmanın sebebi, bilimin amaçlarından birinin de kişinin çalışma alanını sınırlı bir şekilde tanımlayarak, özelleştirilmiş ve öngörülmuş bilginin üretilmesine ve biriktirilmesine neden olmasıdır. Pozitivist düşünceyi kabul eden sosyologlar, sosyal sistem anlayışında toplumun limitsiz kavramsallaştırması olduğu için, sosyolojinin bu sınırlı tanımından oldukça memnundur. Bu formülasyona göre, ekonomi biliminin çalışma alanı ekonomik sistem, siyaset biliminin çalışma alanı politik sistem....vb idi. Bu şekilde tüm sosyal bilimler bilimin ayrılmış sistemlerinde mutlu bir şekilde yaşayabilirdi!

Ancak toplumun bu şekilde sınırlı kavramsallaştırılmasından tatmin olmayan çok sayıda sosyolog, toplumu ve sosyolojinin alanını daha geniş bir çerçeveden ele almış, aynı zamanda önceki ayrılaştırmayı da gereksiz, verimsiz ve oldukça yüzeysel bulmuşlardır. Tüm bunlar alt sistemlerin etkileşimi ile olmaktadır. Albert Hirschman bu durumu, her birinin temel alanlarının ihlal edilmesi ihtiyacı olarak adlandırmaktadır. Makro sosyolojinin yükselişi, sosyolojiye yönelik sınırlı bakış açısını yıkmaya yönelik bir çalışmanın sonucudur. Barrington, Moore, Wallerstein, Tilly, Skocpol ve diğerleri kavramın en genel anlamıyla toplumu ele almışlardır, onlara bu ilham ise Marx, Weber ve sonraları Braudel ve diğer sosyal tarihçilerden geçmiştir.

Küreselleşme her ne kadar pek çok kişi için pek çok farklı şey ifade etse de, günümüzde ele alınması gereken temel süreçlerden biridir. Sosyolojide bir alan olarak küreselleşme, makro sosyolojik ilgi ve gelişmelerin mirasçısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme çalışmaları, teknolojik, ekonomik, politik ve kültürler arası ilişkilerdeki temel süreçlerin birbirleriyle bağlantısına vurgu yapmaktadır. Biri, dünyadaki ekonomik, kültürel ya da medya sistemleri arasındaki bağlantıları ele almak istediğinde, toplumu ve toplumsal kurumları geniş anlamıyla değerlendirmeye almak zorundadır. Sosyoloji bilimi analitik bakışına yerel, ulusal ve küresel düzeylerde toplumsal süreçlere değinerek vurgu yapar. Bir başka ifadeyle, küreselleşme alanında sosyolojinin gerçek bir talebi bulunmaktadır.

Bazı çağdaş yazarlar sosyolojiyi temel sosyal bilim olarak, ulus devletin tutsağı olmakla suçlar. Anthony Giddens ve Immanuel Wallerstein sosyolojiyi modern ulus devletlerin bilimi olarak görüldüğü için hayıflanmıştır. Tanımlar, genellikle sosyolojinin çalışma alanı olan toplumun sınırlarının yanı sıra, ulus devletin sınırları ile örtüşmektedir. Pittsburg Üniversitesi'nden Roland Robertson gibi sosyologlar ve 1970'lerden sonra başkaları da sosyolojinin sınırlarını ve alanını küresel süreçlerin sosyal bilimsel çalışması olarak tanımlamaya başlamıştır. Ulrich Beck, bağlantıların, çoğulculuğun, farklı yerelıkların ve

çeşitliliğin yeni gerçeklerini açıklamak için yeni kavramların gelişimine ihtiyaç olduğunu açıkça belirtmiştir.

Sosyoloji, küreselleşme konusundaki vurgusunu tarihsel çalışma alanı içinde geliştirmiştir. Ulusal toplum merkezli bakış açısına geri dönüş, objektif, bilimsel sosyoloji anlayışına ve C. Wright Mills'in "soyutlanmış ampirizm" ine karşı büyük bir geri adımdır. Ya da daha da kötüsü, sosyoloji, diğer sosyal bilimlerin araştırmaya pek de hevesli olmadığı alanları araştıran kalıntılarla ilgilenen bir disiplin haline gelebilir. Sosyoloji, sosyal bilimlerin diğer alanları toplumsalın farklı alanlarını ele aldığı için, sosyal bilimler arasında toplumu incelemeyi amaç edinmiş tek alan değildir. Örneğin, kurumsal ekonomistler, ekonomik süreçleri ve tüketici davranışlarını açıklamak için sosyal yapı ve kültürel değerleri ele alırlar. Robert Putnam gibi siyaset bilimciler, politik süreçleri açıklamak için önemli sosyolojik araştırmalar yaparlar. Siyaset sosyolojisi gibi bazı alanlar, siyaset bilimi ve sosyoloji arasındaki ilişkiyi sürekli ele alır. Sosyal bilimler toplumu tüm çeşitli yönleri ve gruplarıyla ele almakla yükümlüdürler.

Sosyoloji ve küreselleşme arasındaki uzun vadeli ilişki, sosyolojiye bir disiplin olarak küreselleşmeyi tüm boyutlarıyla ele alabileceği farklı bir pozisyon vererek insan bilimleri arasında önemli bir sürece taşımaktadır. Bu, diğer disiplinlerin küreselleşme alanındaki hedeflerini önemsizleştirmez, her alanın kendi gelenekleri ve kavramsal çerçevesi içinde gücünü ortaya çıkarma fırsatı sunar.

Bir çerçeve içinde değerlendirildiğinde küreselleşme makro sosyolojik konulara her ne kadar doğal bir önyargı ile yaklaşırsa da, bu çerçevede sosyal gerçekliği görünür bir alanda tartışabilme imkanına yönelik sorular ortaya çıkarmaktadır. Bu makro-mikro ilişkisine yeniden bir bakışı da beraberinde getirmiştir. Bir kavram olarak küyerelleşme makro-mikro ilişkilerdeki kavramsal zorlukları hafifletmeye yardımcı olmak üzere ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar Japonca orjinalinde "küyerelleşme" terimini ilk kullananı ortaya çıkarmak zor olsa da, İngilizce'de terimin ilk kullanımının, İngiltere'den Amerika'ya göç ederek akademik kariyerinin büyük bir bölümünü Pensilvanya Pittsburgh Üniversitesi'nde geçiren İngiliz/Amerikalı sosyolog Profesör Roland Robertson'a ait olduğu bilinmektedir. Robertson'ın sosyolojideki asıl ilgi alanları din sosyolojisi, sosyolojik teoriler ve kültür sosyolojisi alanlarından oluşmaktaydı. Aynı zamanda karşılaştırmalı sosyoloji ve modernite çalışmalarıyla da ilgilenmiştir. Japon toplumuna olan ilgisi ve bilgisi onun bu topluma ait bir terim olan "küyerelleşme" terimini ortaya çıkarmasına sebep olmuştur. Japon dilinde bu kavram, pazarlama uzmanlarının Japonya'ya özgü ürünlerin yerelleştirilmesi – yerel zevklere ve ihtiyaçlara uyum gösterilerek ancak erişim ve uygulamada küresel olmaları anlayışı sonucu ortaya çıkan bir

kavramdır. Robertson ve diğer sosyologlar, yerel lezzetlere ve karakterlere sahip pek çok sosyal kategoriye açıklamada bu ürünlerin başka yerlerden ortaya çıkması nedeniyle küresel süreçlerin bu aşamada yeterli olmadığını savunur. Alman sosyolog Jan Nederveen Pieterse kültürle ilgili benzer süreçleri açıklamak için, karışım, melez, uyum gibi kavramları kullanmıştır. Nederveen Pieterse'e göre (2004), kültürlerin küreselleşmesi kavramında üç görüş bulunmaktadır. İlk görüş kültürlerin çatışması yaklaşımıdır ki bu yaklaşım *Medeniyetler Çatışması* olarak Samuel Huntington gibi bazı yazarlar tarafından ifade edilmiştir. İkinci nokta en iyi şekilde dünyanın "McDonaldlaştırılma"sı (Ritzer, 2000) olarak ifade edilen yaklaşımdır. Bu yaklaşım açıkça, homojen bir dünyayı, tek bir kültür tarafından tüm dünyanın domine edildiği, yerel kültürel farklılıkların silindiği bir dünyayı betimlemektedir. Üçüncü yaklaşım ise melezleştirme ya da uyumlaştırmadır. Kültürün insan tarafından gerçekleştirilen evriminin ödünç alma ve yerel ihtiyaçlara uyum göstererek melez bir ırk yetiştirme ve değişimler, çözümler sonucu oluştuğudur. Küyerelleşmenin bu kategorilerle her ne kadar benzerlikleri olsa da bazı önemli farklılıkları olduğu da bir geçektir.

3. Küyerelleşme Kavramının Evrimi

Sözlük anlamına göre, "küre-yerel ve bir tanım olarak "küyerelleştirme" küresel ve yereli harmanlamak adına oluşturulan bir süreçtir" (Oxford Yeni Kelimeler Sözlüğü, 1991:134, Robertson'dan alıntı,1995:28). Terim, yerel durumlara göre uyarlanan tarımsal bir teknik anlamına gelen, Japonca *dochakuka* kelimesinden türetilmiştir. İş dünyasında ise bu fikir küresel yerelleştirmeye vurgu yapmak için kullanılmıştır. Kelimenin kendisi de anlamı gibi Japonlar'dan gelmiştir (Robertson, 1995:28). Wordspy'e göre, küyerelleşme, "küresel pazar için yaratılmış hizmetlerin ya da ürünlerin yerel kültürlerle uyarlanması"dır. (<http://www.wordspy.com/words/>). 1980'lerin sonlarından itibaren küyerelleşme kavramı sıkça kullanılsa da, ilgili başka terimler sosyal bilimciler tarafından kullanılmıştır. Uzun bir süre hem sosyal bilimlerde hem de ilgili diğer alanlarda kullanılan terimlerden biri, yerileştirme olmuştur.

Bazı sosyal bilimciler, sosyoloji, siyaset bilimi ve hatta psikoloji gibi sosyal bilimlerin Batılı sosyal deneyimlerin ürünü olduğunu bu nedenle de, bu alanlardaki çalışmaların Latin Amerika, Asya ya da Afrika gibi Avrupalı ya da Batılı olmayan bölgelere taşındığında yerileştirilme ihtiyacı olduğunu savunmaktadırlar. Yerileştirme kavramı sosyal bilimciler arasında farklı görüşleri beraberinde getirmiştir, çünkü sosyal bilimsel fikirlerin ve kavramların uygulanabilirliği konusunda temel sorunlar doğmuştur. Aslında yerileştirme kavramı yerelleştirme kavramına benzer kabul edilebilir. Her iki kavram da içeriğinde, orjinal ya da inanılır bir "yerelliği", "yerli sistemi" barındırmaktadır. Küreselleşmenin sonuçlarından biri, kültürlerin orjinalliği ve gerçekliği ile ilgili

şüpheleri ortaya çıkarmasıdır. Eğer uzun soluklu bir terim olarak küreselleşmeyi ele alırsak, “yerellik” ya da “yerel” küreselleşmenin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel süreçten izole edilmiş bağlantısını koparmış bölgeler ya da kültürler çok nadirdir.

Küreselleşme çalışmalarında öncü isimlerden biri olan Robertson, küreselleşmeyi yeni bir fenomen ya da modernitenin sonucu olarak görmemiştir. Modernite teorileri sosyolojide doğrusal olmayan ve uyumluluk taşıyan varsayımlar nedeniyle ciddi saldırılara uğramıştır. Dünya hakkındaki bilgimiz arttıkça, pek çok yazar kültürel farklılıkların hepsinin yüzeysel olmadığını ve doğrusal olmayan ve farklılık taşıyan yaklaşımların küresel modernliği tanımlamada daha iyi olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Modernleşmenin sonuçlarında uyumluluğun yanı sıra farklılıklar da oluşmuştur. Artık farklı kültürler ve toplumlar küresel sosyal bilimin yardımıyla çalışılabilecek ve ayrımlaştırılmış, uyumlaştırılmış sosyal bilimlere de gerek kalmayacaktır. Bilimsel statüsünü talep edecek sosyal bilimler, evrensellik ve evrensel bilim üzerinde haklarının yok olmasını kaldıramaz. Sosyal bilimciler bağlamlara duyarlı ancak onlara bağımlı olmamalıdır. Bu çerçevede Robertson, 20. yüzyılda küreselleşmeyi, “evrenselliğin parçacıklarla ve parçacıkların da evrenselleşmeyle içi içe geçmesi” olarak kavramsallaştırır (Robertson, 1992:100 orjinal metne vurgu). Khondker (1994) Robertson’ın çerçevesinden hareketle, küreselleşme veya küyerelleşmenin bağımsız süreçler olarak ele alınabileceğini savunmuştur. “Yerelin küreselleşmesi ve küreselin yerelleşmesinde eş zamanlı problem, makro- yerelleşme ve mikro- küreselleşmenin ikiz süreçleri olarak ifade edilebilir”. Makro yerelleşme, yerel fikirleri, uygulamaları ve kurumları küreselleştirmenin yanı sıra yerelin sınırlarını genişletmeyi de içermektedir. Tüm dünyayı kapsayan dini ya da etnik değişim hareketleri makro- yerelleşmenin örneği olarak görülebilir. Mikro- küreselleşme, belirli küresel süreçleri yerel durumlarla işbirliği içine sokmayı kapsar. Feminist hareketler, ekolojik hareketler gibi sosyal hareketler ya da yeni üretim teknikleri ya da pazarlama stratejileri gibi belirli bir bölgeden ortaya çıkarak zaman içinde o bölgenin sınırlarının ötesinde daha geniş ve tarihsel alanlara yayılan faaliyetler bu bağlamda ele alınabilir. Baskı endüstrisinin ya da bilgisayar endüstrisinin belirli bir bölgeden çıkıp nasıl küresel birer fenomen haline geldiğini örnek olarak değerlendirebiliriz. Mağlup edilen alan küreselleşmedir. Bu yaklaşımda küreselleşme denilen aslında küyerelleşmedir. Bu yaklaşım Giddens’in küresel ve yerel arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmasından daha farklıdır. Giddens’a göre küreselleşme, “dünyanın farklı bölgelerindeki yerel kültürel aidiyetlerin canlanmasına sebep olmuştur” (Giddens, 2000:31). Bu yaklaşımda, küresel güçlere cevap vermede yerel bir silah olarak görülürken, biz yerelin kendisinin küresel sayıldığını savunuyoruz. Ritzer, küyerelleşmeyi tartışırken bir başka terim ortaya atmıştır; “küre-genişleme”. Bu terim ile büyüyen etkili olan kurumların ve ulusların küresel olarak genişlemesi ve kendilerini yerele

dayatmasını ifade eder (2004: xiii). Ritzer'e göre küreselleşme, küyerelleşmenin ve "küre-büyüme"nin toplamıdır.

Wong, Wind'i (1998) takip ederek, küresel bir şirketin tüm süreçlerinde küresel olduğu anlamına gelmediğini savunur. Bir bölümü küresel, bir bölümü bölgesel ve bir bölümü yerel olan, portfolyo, tedarik zinciri, araştırma geliştirme ve iş geliştirme süreçlerini farklı ülkelerde yürüten şirketler bulunmaktadır. Çalışma uygulamalarında bağımsız yöneticiler, proje ortakları veya anlaşmalar olabilir (Wong, 1998: 156).

4. Anahtar Teoriler

Küyerelleşmenin ana teoremi küreselleşmenin sofistike küreselleşmenin temel yaklaşımlarından çok da farklı değildir. 1. Çeşitlilik sosyal hayatın gereklerinden biridir; 2. Küreselleşme tüm farklılıkları ortadan kaldırmaz; 3. Tarih ve kültürün özerkliği kültür, toplum ya da ulus olarak tanımladığımız bir grup insanın farklı deneyimlerine anlam verir; 4. Küyerelleşme, küreselleşmenin tüm farklılıkları ortadan sileceği endişesi taşıyanların korkularını ortadan kaldırmaktadır. Küreselleşme hakkındaki pek çok kitap ve makale, bunun tek tip bir dünya yaratan, bariyerleri ortadan kaldıran ve tüm dünyada kültürlerin birbirine karıştığı bir güç olduğunu öne sürer. Kültürler arasındaki gerilimler geçiş sürecinin problemlerinden başka bir şey değildir. İronik olarak, bu geçiş süreci oldukça uzun bir zamandır devam etmektedir. Ve üçüncü bin yıllık sürece girerken kültürler ve dinler arasındaki sorunlar devam etmektedir. 5. Küyerelleşme gerilimlerin ve çatışmaların olmayacağı bir dünya değil ancak - karmaşık olanın daha tarihsel algılanışını- dünyanın daha pragmatik bir görüntüsünü ortaya çıkarır.

5. Küreselleşme Batılılaşma Değildir

Bazı yazarlar küreselleşmeyi tüm dünyada yayılan "batılılaşma" olarak görmektedir. Bu yaklaşım yanlış ya da sadece bir kısmı doğru olan bir yaklaşımdır. Yüzeysel bir bakış açısıyla, bazı süreçler dünyanın batılılaştığını ortaya koymaktadır. Batılılaşmanın örneği olarak, batı müziği, filmleri ve McDonalds sayılabilir. Gün geçtikçe daha fazla ülkede McDonalds açılmaktadır. Gün geçtikçe daha çok sayıdaki ülke Amerika'daki müzik listelerindeki şarkıları çalmakta, daha çok sayıda ülkede Hollywood filmleri gösterilmekte ve Amerikan dizileri izlenmektedir (Friends ve Simpsonlar gibi) ve bu durum o kadar geniş kitlelere yayılmaktadır ki bazı yazarlar bu kültür transferi sürecini tanımlamak için "Amerikanlaştırma" terimini kullanırlar. Ancak, daha dikkatli incelendiğinde, bu kültürel ürünlerin her toplum ve kültürde sınıf ve kuşak farklılıklarına da bağlı olarak farklı anlamlar içerdiği ortaya çıkmaktadır. Bazı ürünler hiç bir değişikliğe uğramadan tüketilse de, pek çoğu değişime uğrayarak ve yerel özelliklere uyum göstererek tüketilmekte bunun yanında ise tamamen değişen, farklılaşan özel durumlara da rastlanılmaktadır.

Geçmişte pek çok yazar modernleşmeyi batılılaşmaktan ayırmayı gerekli görüyordu. Modernleşme, tarihsel olarak Avrupa ve Kuzey Amerika'dan evrilen ve bu nedenle Batıya ithaf edilen bir dizi kültürel pratik ve sosyal kurumun gelişmesi olarak görülüyordu. Geçmişte Batılılaşmayı modernleşmeden ayırma çabaları entellektüel nedenlerden çok ulusalcı sebeplere dayanıyordu çünkü, tarihsel olarak bakıldığında, Batı'da başlayan pek çok kültürel çalışma, ulusalcı politik kültüre uyum göstermesi zor olan bir tarihsel olguydu. 19. Yüzyılda Batılı bilimadamları da batının üstünlüğünü fazla öne çıkarmaktaydı. Alman sosyolog Max Weber, batının rasyonelliğinin ve biliminin evrensel olduğunu öne sürerken, batılı olmayan kültürlerle yönelik iftiraları geniş entellektüel topluluklar için geçerli olmadı. Pek çok Hintli sosyolog, modernleşme ve batılılaşma arasındaki farkları tanımlamak için emek sarfetmiştir. Benzer tartışmalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşmasında, Japonya'da 1868 Meiji devriminden itibaren yaşanan modernleşmede veya 4 Mayıs 1919'da başlayan hareketle, 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren Çin'de yaşanmaya başlanan modernleşme hareketlerinde gözlenmektedir. Modernleşme sürecinde, geç modernleşen toplumların çoğu, Batının fikir, bilgi ve teknolojisini kendilerinden önce keşfetmiş olan Avrupa'nın modern toplumlarından ödünç almaktaydı. Batının coğrafyası yer değiştirmeye devam etti. 19. yüzyılda Almanya modernleşirken, Batı algısı Batı Avrupa ile sınırlı tutulmuştu. Kolonileşme sonrası bazı durumlarda sınır entellektüel ya da mantıki değerlerden çok siyasi deneyimlere dayanmaktaydı. İyi bir batılılaşma modernleşme olarak kabul edilirken, kötü modernleşme de batılılaşma olarak belirlenmişti. Batılılaşmaktan uzaklaşmak, Batılı güçlerin (genellikle Avrupalı) kolonileri üzerindeki yüzyıllık süren egemenliğine bir tepki olarak da kabul edilebilir. Buna rağmen, tarihe daha objektif yaklaştığımızda, belirli coğrafi bölgelerden temellenerek tüm dünyaya yayılan özelliklerin, başka bölgelere geçerken değişime uğramış ve farklı konseptlere büründüğünü görmekteyiz. Örneğin parlamenter demokrasi kökleri 1215 Magna Carta'ya dek uzanan İngiltere'de gelişmiştir. Her ne kadar Westminster tarzı parlamenter demokrasi Hindistan, Malezya ve diğer İngiliz kolonilerinde kurumsallaşmış olsa da, kendi yerellikleri bağlamında değişime uğramışlardır.

Bir terim olarak Batılılaşma küreselleşme ile aynı şey değildir. Bununla birlikte, Batılılaşma modernleşmenin bir sonucu olarak görülebilir. Batıdan temellenen belirli kurumsal ve kültürel özellikler küresel bağlantıların veya koloni dönemindeki güçlerin aşılması ile pek çok diğer coğrafi bölgede belirli bir çerçevede kabul edilmiştir. Ancak zaman içinde bu kurumlar ve pratikler değişime uğramış ve farklı anlamlar kazanmıştır. Bu nedenle, batılılaşma sürecin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Kültürel özellikler kaynak kabul edilen ülkelerden taklit edilmiştir. Bu nedenle bir kategori olarak batılılaşmanın sınırları bulunmaktadır. Bazıları, kültürel alanın bir parçası olan belirli edebiyat tarzları ve türleriyle işbirliği yapıp bunu "batılı" olmanın bir değeri kabul ederken, bazılarına göre bunlar sanat, edebiyat, mimari alanlardaki küçük etkilerdir.

Örneğin, Hintli film yapıcısı Satyajit Ray Hollywood filmlerinden ve film yapım sanatından etkilenmiş ancak Calcutta'da Hollywood filmlerini kopyalamak istememiştir. Onun filmeleri yerel konuları modern sanatın formlarını ve teknolojisini kullanarak ele alan filmler olmuştur. Bu nedenle tamamen küresel ya da daha doğru bir tabirle küre-yerel filmler olmuştur. Günümüzde Singapur, yüksek teknolojiye sahip Hollywood yapımlarına dışarıdan lojistik destek sağlamanın yanında hem Bollywood hem de Hindistan film endüstrisi ile bağlantılarını geliştirmektedir. Küreselleşme, tıpkı modernleşme gibi genellikle birleşme sürecidir. Bir kavram olarak batılılaşma, analitik bir kategoriden çok tanımsal bir kategori olarak değerlendirildiğinde bir değer taşımaktadır. Analitik bir kategori olarak ele alındığında daha limitlidir.

John Meyer gibi yazarlar, ana kaynağından ayrılmış olanı aynı ile değiştirme olarak tanımlanan (botanik biliminden alınan bir kavram olan) izomorfizm fikrini kullanmıştır. Araştırmaları modern eğitimin- muhtemelen batıda kurumsallaşmış olsa da batılı eğitim değil burada belirtilen- tüm dünyaya yayıldığını ve benzer değerlerin çeşitli şekillerde oluştuğunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin, neredeyse tüm kültürlerde üniversite mezunu olmak daha fazla sosyal prestij ve saygı getirmektedir. Bazı kültürler diğerlerinden daha fazla değer verebilir. Küreselleşme izomorfoz yoluyla eğilimler göstermektedir, buna rağmen bazıları bu süreci batılılaşma olarak kabul etme yanılığına devam ederler.

Singapur bağlamında, ilk jenerasyon liderler, Singapur'un ekonomik gelişimini batının teknoloji ve ekonomisine ve çokuluslu şirketlerin ekonomik büyümeyi hızlandırmasına bağlı görürken, devlet belirli derecede özerkliği koruma ve temel sosyal gelişim stratejileri oluşturma taraftarıydı.

6. Küyerelleşme ve melezeleştirme

Küyerelleşme tartışmalarında bazı yazarlar kavramı melezeleştirme ile birleştirmektedir. Bu yanıltıcı bir yaklaşım olabilir. Küyerelleşme, birisi yerel olmak koşuluyla iki ya da daha fazla süreci birbirine karıştırmayı içermektedir. Melezeleştirmede ise yerellik içermeyen bir anlayış söz konusu olabilir. Singapur'daki yüksek eğitimi ele aldığımızda, orjinal İngiliz modelinin ve Amerikan modelinin melezeleştirilerek kabul edildiğini görürüz. İki farklı sistemin ya da yapının daha iyi sonuçlar vermek adına birleşmesi örneklerine, teknoloji ve iş yaşamına ait pratiklerde oldukça sık rastlayabiliriz. Küyerelleşmenin anlamlı olabilmesi için, bileşenlerden en az birinin yerel kültüre, değerler sistemine ve pratiklere işaret etmesi gerekmektedir. Singapur'da küyerelleşmenin açıkça gözlenebildiği alanlardan biri kitle iletişimi ve özellikle de televizyon programlarıdır. Drama, komedi dizilerinde ve hatta reality-showlarda bile küyerelleşmenin izleri görülmektedir. Bu çabaların hepsi her

zaman başarılı olmasa da kötü taklitleri aralardan fark edilmekte ve böylece küyerelleşme fikri pek çok Singapurluya cazip gelmektedir.

7. Teknoloji ve küyerelleşme

Güneydoğu Asya'da yer alan Singapur, Dünya Bankasının sınıflandırmasına göre, gelişmiş ülke veya Yüksek Gelir Ekonomisine sahip ülke statüsüne erişmiştir. Uygun küresel ekonomik iklim koşullarında gelişerek, devlete bağlı ekonomi deneyimine sahip Singapur, 1990'lardan beri bilgi temelli ekonomi yaratma amacını taşımaktadır. 1965'de bağımsız bir devlet haline gelmesinden itibaren Singapur'un ekonomik gelişmişliği eğitim alanına ve bilim ve teknolojiye insan kaynağına yapılan yoğun yatırıma bağlı olmuştur. Singapur'un bilim ve yüksek teknoloji alanındaki gelişmişliği büyük ölçüde uluslararası işbirliğine bağlıdır. Singapur'un gelişmişliği iki alanda mücadele etmektedir: küresel pazarla işbirliği ve devlete olan mantıksal bağlılık. Bu iki alanın Singapur'daki teknolojik gelişmeler konusunda doğrudan bir etkisi vardır. Ele alınması gereken bir diğer faktör de, Singapur'un nüfusundaki kültürel çeşitliliktir. Singapur çok etnikli ve çok dinli bir toplumdur, bu da etik standartların formüle edilmesinde ek yaklaşımları gerektirmektedir. 2004 verilerine göre 4 milyon nüfusun, %76'sı Çinliler'den, %14'ü Malaylar'dan, %7'si Hintliler'den ve %3'ü de diğer ırklardan oluşmaktadır. Nüfusun çeyreğini bir ulusa ait olmayanlar oluşturmakta, bu da Singapur'un hem iş yaşamında hem de yüksek bilgiye sahip çalışanlar arasında yabancı insan kaynağına sahip olduğunu göstermektedir. Çok kültürlü nüfusu ve farklı gruplar arasındaki duyarlılığı ile bioteknoloji alanındaki politikalar etkilenmiştir.

Stephen Haggard'a göre, "Singapur 1970'lerden önce, gelişmekte olan ülkelerin izlediği tipik politikalardan farklı bir yol izlemiştir. 1980'lerle birlikte Singapurlu politik danışma kurulları ülkeyi İsviçre gibi küçük Avrupalı ekonomilerle tanımlamaktadır" (Haggard, 1999:355). Pek çok yazar tarafından (Rodan, 1989; Wade, 1990 and Haggard, 1999) Singapur'un ekonomik gelişmişliğinin ve sosyal modernleşmesinin yalnızca serbest pazar ekonomisini takip ederek oluşmadığı belirtilmiştir. Bir taraftan çok uluslu şirketlerle ekonomik büyüme sağlanırken bir yandan da merkezi Yardım Fonu tarafından yüksek oranda tasarruf sağlanmıştır. Singapur'un gelişim modeli karışık veya melez bir nitelik göstermektedir.

Singapur'un bağımsızlığından sonra, politik danışma kurulları bilim ve teknoloji alanına dikkatleri yöneltmiştir. Böyle bir gelişim için mücadele etmek yatırımları getiren ve teknik açıdan nitelikli Singapurluları istihdam eden çok uluslu şirketlerle yakın ilişkilere girme sürecini gerektirmiştir. Ulusal gelişimin ilk günlerinden itibaren, Singapur yalnızca uluslararası ekonomik sistemle değil, bunun yanında küresel bilgi sistemleriyle de iyi entegre olmuştur. Singapur'un 1980'lerde ithal edilen ekonomik gelişimi bilgi teknolojileri ve bilgisayar

donanımı ile sağlanmıştır. 1990'larda bio teknoloji alanındaki vurgu bilgi iletişim teknolojilerine taşınmıştır.

1965'de bağımsızlığını kazanmasından itibaren Singapur'un gelişimi bir Üçüncü Dünya toplumunun Birinci Dünya ekonomisine geçişi olarak tanımlanabilir. Bu gelişimin çoğu, ülkenin modern teknolojiye uyumu sayesinde gerçekleşmiştir. Teknolojinin seçimi her zaman çatışma ve tartışmalarla gerçekleşmemiştir. Hem devlet hem de kamuoyu teknolojinin seçiminde büyük pragmatizm göstermiştir. Pek çok yerde teknoloji fazla değişim göstermeden uyumlaştırılrsa da kullanımında adaptasyon ve küyerelleşme görülmektedir. Bu alanlardan bir tanesi elektronik yol ücret sistemidir. Kendinden öncekileri yakalama mücadelesinde Singapur yeni teknolojileri kullanmada hep öncü olmuştur. Gelişmiş ülke statüsünü henüz geçtiğimiz yıllarda kazanmış olan ülkede, bazı yeni teknolojilerin izinsiz kullanımı toplumda güvensizlik yaratmıştır. Cep telefonlarının yanı sıra kişisel bilgisayar kullanımında da Singapur'un dünyada ilk üç ülke içinde olması toplumun teknoloji ile bütünleşmesinin bir kanıtıdır. Kısa mesaj göndermede Singapur'u geçen tek ülke Hong Kong'tur. Ne zaman yeni bir teknoloji icat edilse, Singapur bu teknolojiyi gözlemleyebileceğiniz ilk yerlerden biri olmaktadır. Singapur'da banka atmleri 1980'lerin başında halkla tanıştırılmıştır. Ülkedeki kamusal ulaşım sistemi de yeni teknolojinin uygulamalarına rastlanılan alanlardan biridir. Ancak teknolojinin uyumlaştırılması örneklerinin hepsi de küyerelleşmenin örneği olarak düşünülemez. Pek çok alanda, örneğin bilgisayar teknolojisinde Singapur hiç bir düzenlemeye gitmeden bunu uygulamıştır. Ancak 1990'lardan itibaren Singapur bio teknoloji alanında araştırmada yeni bir aşamaya geçince küyerelleşmenin izlerini yansıtmaya başlamıştır. Bio teknolojik araştırmalar yerel kültür ve etik kodlarla ilgili dikkatli değerlendirmeleri gerektirmektedir. Singapur'da bu alanlara daha dikkatli bir yaklaşım getirilmektedir.

Küyerelleşmenin örneklerine rastlayabileceğimiz bir başka alan da Malezya ve Singapur'daki mimari yapılarıdır. Sosyalizm sonrası dünyada, nüfusunun %90'nı inşa edildikten sonra vatandaşlarına satılan binalarda yaşayan bir ülke olarak Singapur, kendine özgü bir özellik taşımaktadır. Ülke halkı ev sahibi yapma programına başlayınca, temel tasarımlarda uluslararası tarzları ödünç almış ve halk için yeni alanlar doğmuştur. Bu alanlar düğün, cenaze gibi toplu törenlerin yapıldığı alanlar olmuştur. Batılı ve yerel motifleri birleştiren yeni tasarımlar Singapur'da ortaya çıkmıştır.

Singapur'un mimari alandaki bu güvencesi pragmatik bir değerlendirmeye vahşi olarak kabul edilse bile, yıllar geçtikçe birleşme, melezleşme bir diğer tanımla küyerelleşmeye daha çok önem verilmiştir.

8. Sonuç

Singapur'un uygun bilim ve teknoloji politikalarıyla desteklenen gelişim deneyimi, bilinçli bir gelişim stratejisinde küyerelleşmenin etkililiğini göstermek adına uygun bir örnektir. Bu strateji her zaman mükemmel işlemese ve zaman zaman geçersiz alanları olsa da, bütün olarak Singapur, kültürel birleşmenin sosyo-ekonomik gelişime ulaşmak amacıyla büyük farklılıklar ve sosyal değişimler yaratmadan doğru bir şekilde gerçekleştiğinde bir değer olabileceğini göstermiştir.

Sosyolojik kavramlar olarak küreselleşme ve küyerelleşme Güneydoğu Asyadaki sosyal değişim dinamiklerini anlamada büyük değer taşıyan kavramlardır. Her ülke ya da toplumun kendi anayurduna ait yöntemlerle ele alınması gerektiğini savunan "ulusal metodolojik" yaklaşımla ilerlemek her zaman mümkündür. Böyle bir yaklaşım toplumlar arasındaki anlayışı ve diyalogu ortadan kaldıran entellektüel bir çaba olacaktır. Günümüz küresel dünyasında bu tarz yaklaşımlar sınırlıdır. Artık önemli olan, yerel değerlere önem vererek batılı fikir ya da kavramları bire bir taklit etmemektir. Ancak sonuçta ihtiyacımız olan, küresel değişim sürecinde kaçınılmaz olan sosyal değişim sürecini anlamlandırmamıza yardımcı olacak küresel olarak geçerli olan kavramlar dizisidir.

9. Kaynakça

- ALBROW, Martin and Elizabeth King [Ed] (1990) *Globalization, Knowledge , and Society*. London: Sage
- GIDDENS, Anthony (2000) *Runaway World*. New York: Routledge
- HAGGARD, S (1999) "An External View of Singapore's Development Status", Linda Low (Ed) *Singapore: Towards a Developed Status*. SINGAPORE: Oxford University Press, pp. 345-375
- KHONDKER, Habibul (1994) "Globalization Theory: A Critical Analysis" Department of Sociology Working Paper, National University of Singapore.
- MEYER, J. W. (1980) "The World Polity and the Authority of the Nation State" in A. Bergesen (ed) *Studies of the Modern World System*. New York: Academic Press
- MOORE, W.E. (1966) "Global Sociology: The World as a Singular System" *American Journal of Sociology*, 71 (5)
- NEDERVEEN Pieterse, Jan, (2004) *Globalization and Culture*, Rowman and Littlefield, Lanham, Maryland.

- RİTZER, G (2000) *The McDonaldization of Society*, Thousand Oaks, California: Pine Forge,
- RİTZER, G (2004) *The Globalization of Nothing*. Thousand Oaks, California: Pine Forge
- ROBERTSON, Roland 1983a) "Religion, Global Complexity and the Human Condition" in *Absolute Values and the Creation of the New World*, Volume 1. New York; International Cultural Foundation
- ROBERTSON, Roland (1983b) "Interpreting Globality" in *World Realities and International Studies Today*. Glenside, PA: Pennsylvania Council on International Education
- ROBERTSON, Roland. (1995) "Glocalization: Time-space and Homogeneity-heterogeneity", M. Featherstone et al (ed) *Global Modernities*, London: Sage. pp. 25-44
- ROBERTSON, Roland (1992) *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.
- RODAN, Gary (1989) *The Political Economy of Singapore's Industrialization*, London: Macmillan
- WADE, R (1990) *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*, Princeton, N.J.: Princeton University Press
- WATERS, Malcolm (1995) *Globalization*. London: Routledge
- WONG, Y.Y. (2000) "The Coming Challenge: An Entrepreneurial Pathway for the 21st Century" in a. Mahizhnan and Lee Tsao Yuan (Ed) Singapore: Re-engineering Success, Singapore: Oxford University Press, pp. 152-162